

Oslavy štátnych sviatkov a pamätných dní a participácia príslušníkov maďarskej menšiny v Rožňave v medzivojnovom období

Lucia Poláková

vol. 4, 2015, 2, pp. 62-71

The celebrations of state holidays and commemorative days and participation of members of Hungarian minority in Rožňava in the interwar period

The article describes the celebrations of momentous political holidays in Rožňava in the interwar period. It mainly deals with the national holiday of establishment of the Czechoslovak Republic, birthday of the President T. G. Masaryk and Labour Day. The attention is focused on the analysis of the program during the celebration and a possible national conflicts in a multi-ethnic city Rožňava. At the end of the article there are mentioned holidays celebrated in Hungary and their impact on the Hungarian minority in the southern part of the Czechoslovakia.

Key words: Commemorating. Celebrations. Hungarian minority. Rožňava.

Po vzniku Československej republiky (ČSR) sa postavenie Slovákov zásadne zmenilo. Stali sa súčasťou štátnotvorného československého národa. Fungovanie parlamentnej demokracie znamenalo možnosť aktívnej participácie na politickom dianí. Nové politické pomery ovplyvnili všetky stránky života spoločnosti.

Jednou z takýchto oblastí bolo slávenie sviatkov rôzneho charakteru. V príspevku sa venujeme oslavám štátnych sviatkov – vzniku ČSR 28. októbra, sviatku práce 1. mája, oslavám pamätného dňa narodenín prezidenta Tomáša Garrigue Masaryka 7. marca a vplyvu vybraných sviatkov slávených v Maďarsku – výročie revolúcie 1848/1849 15. marca a sviatok svätého Štefana v medzivojnovom období. Problematike osláv a slávenia sviatkov sa z rôznych aspektov venujú viaceré vedné disciplíny: etnológia, sociológia, filozofia, história a iné. Význam oslavovania sa v priebehu jednotlivých období menil.¹ V čase prvej ČSR boli verejné oslavy pevnou súčasťou štátnej ideológie, hlavne ak hovoríme o oslavách štátneho sviatku 28. októbra. Téma osláv v medzivojnovom období je v slovenskej a českej historiografii predmetom výskumu viacerých autorov.²

1 Viac k teórii osláv pozri napr.: MANNOVÁ, Elena. Slávenie transcendentna alebo oslavovanie moci? Sviatkovanie, slávnosti a oslavy očami historikov. In: KUŠNIRÁKOVÁ, Ingrid (Ed.). „Vydeme v noci vo fakovom sprievode a rozsvietime svet“: *Integračný a mobilizačný význam slávnosti v živote spoločnosti*. Bratislava: Historický ústav SAV, 2012, s. 9-17.

2 DOUBEK, Vratislav. 28. říjen v československé státnotvorné tradici a jeho role ve veřejnem mínění. In: DOUBEK, Vratislav (Ed.). *Křehké vítěství. 28. říjen v paměti Hradu. Proměny československé státnosti 1918 – 1948*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 49-62. HÁJKOVÁ, Dagmar. „Dokud člověk jí klobásy, tak neumře.“ Oslavy narozenin T. G. Masaryka. In: HÁJKOVÁ, Dagmar – VELEK, Luboš a kol. *Historik nad šachovnicí dějin: K pětasedmdesátinám Jana Galandauera*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2011, s. 218-235. HÁJKOVÁ, Dagmar. 28. říjen a jeho podoby. In: KOSTRBOVÁ, Lucie – MALÍNSKÁ, Jana (Eds.). *1918: Model komplexního transformačního procesu?* Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2010, s. 218-235. MIHÁLIKOVÁ, Silvia. Sviatky na Slovensku ako súčasť politických rituálov. In: *Historický časopis*, 2005, roč. 53, č. 2, s. 339-354. MICHELA, Miroslav. Percepčia svätého Štefana na Slovensku v medzivojnovom období. In: HLAVAČKA, Milan – MARÉS, Antoine – POKORNÁ, Magdaléna a kol. *Pamět míst, událostí a osobností: Historie jako identita a manipulace*. Praha: Historický ústav, 2011, s. 220-243. OSYKOVÁ, Linda. Jubilejné oslavy 28. a 30. októbra 1928 na Slovensku. In: MICHÁLEK, Slavomír. *Slovensko v labyrinte moderných európskych dejín: pocta historikovi Milanovi Zemkovi*. Bratislava: Prodama, 2014, s. 183-198.

Politická moc si z histórie vyberala tie udalosti, ktoré konvenovali s jej predstavami o minulosti a o budúcnosti, zodpovedali dejinnému sebaobrazu a hlavne každodennému politickému utilitarizmu.³ Podľa definície Larsa Deileho sa pri oslavách zhromažďuje spoločenstvo ľudí, potvrdzuje a sprítomňuje význam svojej existencie špecifickými vonkajšími formami.⁴ Oslavy sviatkov boli na jednej strane prezentáciou politickej moci, ktorá rozhodovala o organizovaní osláv, ale zároveň aj spoločenskými udalosťami, lebo ľudia na nich aktívne participovali. Politický režim mal záujem o masové oslavy. Periodické politické oslavy mali poväčšine historickú tematiku, s ktorou sa dané spoločenstvo identifikovalo. Súčasne si štátna moc privlastňovala interpretáciu dejín a konkurenčné názory marginalizovala. Na oslavách jednotlivých sviatkov sa z daných historických udalostí stával mýtus.⁵ Slovenský historik Michal Kšíňan upozorňuje, že prostredníctvom osláv dochádza k prepojeniu minulosti, prítomnosti a budúcnosti.⁶ Pripomínanie si historickej udalosti, spomínanie na „slávnú minulosť“, znamená formovanie kolektívnej identity národa, pričom je potrebné vnímať možné spájanie historickej udalosti s inštitucionálnym pretláčaním určitých ideových schém. Opakujúce sa reprodukovanie obrazu minulosti je súčasťou veľkých národných komplexov, pri ktorých sa prepája politická agenda s občianskou a štátnou, s cieľom jednoliateho ideologického diskurzu.⁷

Ako už bolo spomenuté príspevok je venovaný analýze osláv sviatkov v medzivojnovom období v multietnickom prostredí malého mestečka. V roku 1910 žilo v Rožňave 6 565 obyvateľov.⁸ Podľa mimoriadneho sčítania ľudu z roku 1919 bolo v Rožňave 5 698 obyvateľov. Zníženie počtu obyvateľstva je možné vysvetliť vojnovými udalosťami a povojnovými pomermi. Demografický vývoj začal klesať aj z dôvodu odchodu časti maďarského etnika prevažne z vyšších vrstiev na územie Maďarska.⁹ V roku 1921 bolo v meste 6 319 obyvateľov¹⁰ a podľa sčítania z roku 1930 6 668 osôb.¹¹ Mesto sa vyznačovalo výrazným podielom Maďarov na etnickej skladbe obyvateľstva. Národnostne zloženie Rožňavy v roku 1921 vyzeralo nasledovne. Najviac československých štátnych príslušníkov, 4 896, bolo maďarskej národnosti. Za nimi nasledovala so značne nižším počtom obyvateľov (1 021) národnosť československá. Nemcov bolo 148 a 77 Židov.¹² Podľa sčítania v roku 1930 sa znížil počet Maďarov v meste

3 ZEMKO, Milan. Osudy dátumov, osudy národov. In: *Slovenské pohľady*, 1990, roč. 106, č. 10, s. 2.

4 DEILE, Lars. Feste – eine Definition? In: MAURER, Michael (Ed.). *Das Fest. Beiträge zu einer Theorie und Systematik*. Köln – Weimar – Wien: Böhlau Verlag, 2004, s. 7.

5 MANNOVÁ, E. *Slávenie transcendentna...*, s. 11-13.

6 KŠIŇAN, Michal (Ed.). *Komunisti a povstania. Communist and Uprisings* [online]. Kraków: Towarzystwo Słowaków w Polsce, 2012, s. 8-13. [cit. 17.12.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.forumhistoriae.sk/documents/10180/115199/ksinan.pdf>>.

7 MICHELA, Miroslav. Pripomínanie a kanonizovanie minulosti. Úvaha na margo niektorých diskusií o dejinách Slovenska. In: *Forum Historiae* [online], 2008, roč. 2, č. 1, s. 7-9. [cit. 17.12.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.forumhistoriae.sk/documents/10180/39392/Michela.pdf>>.

8 *Československá statistika – svazek 9. Řada VI. (Sčítání lidu, sešit 1.) Sčítání lidu v republice Československé ze dne 15. února 1921*. Praha: Státní úřad statistický, 1924, s. 26.

9 *Soznam miest na Slovensku dľa popisu z roku 1919*. Bratislava: Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska, 1920, s. 25.

10 *Československá statistika – svazek 9. Řada VI. (Sčítání lidu, sešit 1.) Sčítání lidu v republice Československé ze dne 15. února 1921*. Praha: Státní úřad statistický, 1924, s. 24.

11 *Československá statistika – svazek 98. Řada VI. (Sčítání lidu, sešit 7.) Sčítání lidu v republice Československé ze dne 1. prosince 1930*. Praha: Státní úřad statistický, 1934, s. 13.

12 *Československá statistika – svazek 9. Řada VI. (Sčítání lidu, sešit 1.) Sčítání lidu v republice Československé ze dne 15. února 1921*. Praha: Státní úřad statistický, 1924, s. 36.

na 3 211 osôb. Nárast naopak zaznamenala československá národnosť, ktorá dosiahla počet 2 506 osôb. Nemcov bolo 170 a Židov 256 československých štátnych príslušníkov.¹³

V príspevku analyzujeme priebeh slávení rôznych sviatkov v Rožňave a výskumnou otázkou je participácia príslušníkov početnej maďarskej menšiny pri oslavách organizovaných československou mocou a významných sviatkoch slávených v Maďarsku. Pozornosť je upriamená na spoluprácu maďarskej menšiny, postoje maďarských politických subjektov v meste a v okolí počas slávení sviatkov.

Dátum vzniku ČSR, 28. október 1918, sa stal sa štátnym sviatkom podľa zákona č. 555 Zb. z. zo dňa 14. októbra 1919.¹⁴ Dátum konštituovania ČSR bol nazvaný ako Deň slobody.¹⁵ Zákon č. 65 Zb. z. zo dňa 3. apríla 1925 špecifikoval dohľad štátnej správy nad organizovaním osláv sviatku, podľa ktorého mohli politické úrady vydávať pre verejné úrady, ústavy, podniky a školy pokyny pre participáciu a dôstojné slávenie osláv tohto dňa.¹⁶ Sviatok znamenal uctievanie vzniku spoločného štátu Čechov a Slovákov. Predstavoval významnú udalosť, ktorej oslavám bola venovaná patričná pozornosť. Sviatok mal mnohoraký zmysel pre Čechov a Slovákov, ale súčasne symbolizoval aj skreslenú ideu tzv. československého národa a nejstávajúceho československého jazyka.¹⁷ Na oslavách sa demonštrovala jednota „československého“ národa v symbolike, kultúrnom programe, ale hlavne v príhovoroch významných politických predstaviteľov.

Slávnosti vzniku republiky sa stali vhodnou príležitosťou pre posilnenie lojality Čechov a Slovákov k vlastnému štátu. Niesli sa v znení odsúdenia cudzej nadvlády Nemcov a Maďarov, čo spôsobovalo napätie najmä vo vzťahu k politickým predstaviteľom nemeckej a maďarskej menšiny. Oslavy sa stali pevnou súčasťou štátnej ideológie. Hlavne v regiónoch s vysokým počtom obyvateľstva maďarskej a nemeckej národnosti boli bezpečnostné orgány povinné kontrolovať postoj príslušníkov etnických skupín k danému sviatku.

Pri organizácii osláv 28. októbra zohrávali na regionálnej úrovni dôležitú úlohu okresné úrady, ale aj spolky a inštitúcie, ktoré usporadúvali rôzne oslavné akadémie alebo divadelné predstavenia.¹⁸ Do programu osláv sa zapájali aj kňazi jednotlivých náboženských denominácií. Súčasťou programu osláv bývali slávnostné bohoslužby. Účast štátnych zamestnancov na oficiálnych oslavách bola povinná.¹⁹ Prezídium Krajského úradu (KÚ) v Bratislave poslalo v roku 1929 okresným úradom v okresoch s početnou maďarskou menšinou správu o interpelácii poslanca Józsefa Szentiványiho. Sťažoval sa na zneužívanie administratívy pri príležitosti jubilejných osláv výročia vzniku republiky, počas ktorých v maďarských okresoch okresní náčelníci a notári nútili svojich zástupcov aj iných pracovníkov k účasti na oslavách.

13 *Štatistický lexikon obcí v krajine slovenskej*. Praha : Orbis, 1936.

14 *Zákon ze dne 14. října 1919, jímž se prohlašuje 28. říjen za svátek státní* [online]. Zbierka: 555/1919 Sb. [cit. 28.1.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=1456&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>>.

15 MIHÁLIKOVÁ, Silvia. Sviatky na Slovensku ako súčasť politických rituálov. In: *Historický časopis*, 2005, roč. 53, č. 2, s. 349.

16 *Zákon ze dne 3. dubna 1925 o svátcích a památných dnech republiky Československé* [online]. Zbierka: 65/1925 Sb. [cit. 16.12.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=3865&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>>.

17 ZEMKO, M. *Osudy dátumov...*, s. 3.

18 OSYKOVÁ, Linda. Výtvarná podoba 10. výročia vzniku prvej ČSR na Slovensku. In: *Ročenka Slovenskej národnej galérie v Bratislave* [online]. Bratislava : Galéria, 2012 – 2013, s. 110. [cit. 2.9.2015]. Dostupné na internete: <http://www.sng.sk/upload/files/1855/Ro%C4%8Denka_SNG_2012-2013_b.pdf>.

19 OLEJNÍK, Milan. Podiel významných historických udalostí na formovaní štátnej ideológie na Slovensku v období predmnichovskej ČSR. In: *Forum Historiae* [online], 2008, roč. 2, č. 1, s. 2-6. [cit. 16.12.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.forumhistoriae.sk/documents/10180/39392/Olejnik.pdf>>.

Okresní náčelníci mali o tom podať správu.²⁰ Neexistujú priame doklady o podobných snaženiach v meste Rožňava, ale je možné predpokladať, že účasťou na oslavách sa mala prejavovať lojalita k štátu a to sa týkalo aj príslušníkov maďarskej menšiny.

Podľa správ Okresného úradu (OÚ) mali byť v Rožňave, rovnako ako v iných mestách, 28. októbra vyvesené štátne vlajky, ktorými sa vyzdobili štátne úrady, súdy a iné verejné úrady. V roku 1924 sa konali, podobne ako po iné roky, katolícke aj židovské sviatočné bohoslužby. Program pokračoval nástupom a prehliadkou vojenskej posádky a slávnostnou akadémiou. Učítelia na viacerých besedách poučili školskú mládež o historickom význame dňa.²¹

Štátna moc venovala väčšiu pozornosť okrúhlym oslavám 10. výročia založenia republiky v roku 1928. Rôzne akcie boli pripravované Slovenským jubilárnym výborom tak, aby sa v každej obci okresu Rožňava, podobne ako v obciach iných okresov, dôstojne oslávilo 10. výročie vzniku republiky. Október bol vyhlásený za mesiac Slovenskej kultúry. Konali sa prednášky v slovenských a národnostne zmiešaných obciach, na ktorých sa mohla verejnosť oboznámiť so situáciou Slovákov pred prevratom a v desiatom roku po oslobodení. V Rožňave bol ustanovený zvláštny výbor na prípravu a usporiadanie slávností. Program bol bohatší ako v predchádzajúcich rokoch a priebeh výpravnejší. Oslava začala už v predvečer sviatku lampiónovým sprievodom, po ktorom pokračovala akadémia v meste. Príhovory mal slovenský profesor Eduard Filo, maďarský profesor Gustáv Adamis a spievala sa štátna hymna. K programu sa tiež pripojilo československé štátne reálne gymnázium, ktoré si pripravilo pásmo piesní. Hudobnú časť tvoril spev maďarských ľudových piesní maďarským spevokolom. 28. októbra 1928 sa oslava začala vojenskou hudbou, bohoslužbami, slávnostnou prehliadkou vojska a koncertom vojenskej hudby na námestí. Popoludní program pokračoval futbalovým zápasom.²² V správach OÚ sa nevyskytujú informácie o prípadných národnostných nepokojoch počas jubilárnych osláv. Program bol pripravovaný spoločne s predstaviteľmi maďarskej menšiny agilnými v Rožňavskom vzdelávacom spolku.

V druhej polovici 20. rokov 20. storočia, na regionálnej úrovni spolupracovali pri verejných oslavách československé inštitúcie s maďarskou menšinou, ktorá sa organizovala v spomínanom Rožňavskom vzdelávacom spolku, ďalej Katolíckom tovarišskom spolku, Mestskom kasíne a Rožňavskom besednom spolku. Súviselo to s vtedajšou pokojnou medzinárodnou situáciou a regionálnou zvyklosťou spolupráce. Aj keď bolo niekoľko konfliktov v kultúrnej sfére a hlavne v otázke školstva, pri príležitosti osláv štátneho sviatku sa v Rožňave nezhody nevyskytli.

Od roku 1931 bolo výnosom Prezídia KÚ uložené okresným úradom, aby sa počas osláv štátneho sviatku 28. októbra v rímsko-katolíckych kostoloch spievala štátna hymna.²³ Aj v tridsiatych rokoch Prezídium KÚ v Bratislave ukladalo okresným úradom dbať na dôstojnú oslavu sviatku. Budovy boli vyzdobené vlajkami a štátni úradníci boli povinní zúčastniť sa oficiálnych osláv. Organizovali sa slávnostné schôdze obecných resp. okresných zastupiteľstiev. Významní predstavitelia politického a spoločenského života okresu mali rôzne prejavy a prednášky. Zvýšenú pozornosť venovali štátne úrady tomu, aby bol program v jednotlivých obciach zjednotený s celoštátnym konceptom a aby sa osláv zúčastnili obyvatelia bez rozdielu

20 Štátny archív (ďalej ŠA) Košice, pobočka (ďalej pob.) Rožňava, fond (ďalej f.) Okresný úrad Rožňava 1923 – 1938 (ďalej Oú. RV), škatuľa (ďalej šk.) 13, Interpelácia poslanca Szentiványiho a druhov na ministra vnútra o zneužívaní administratívy pri jubilejných oslavách.

21 ŠA Košice, pob. Rožňava, f. Oú. RV, šk. 4, Oslavy štátneho sviatku dňa 28. X. 1924.

22 ŠA Košice, pob. Rožňava, f. Notársky úrad v Rožňave 1923 – 1938 (ďalej NÚ. RV), šk. 2, Program osláv štátneho sviatku dňa 28. X. 1928 v Rožňave.

23 ŠA Košice, pob. Rožňava, f. NÚ. RV, šk. 4, Oslavy štátneho sviatku dňa 28. X. 1931.

národnostného, náboženského a politického zmýšľania, podobne ako to bolo prízvukované štátnymi úradmi aj v predchádzajúcom období. Pri príležitosti štátneho sviatku v roku 1934 mali okresné úrady za úlohu v programe a prejavoch osláv dôstojne pripomenúť aj význam podpísania Martinskej deklarácie 30. októbra 1918. Zároveň v národnostne zmiešaných okresoch sa mali politické úrady viac starať o udržanie pokoja v čase štátneho sviatku.²⁴ Na oslavách v roku 1937 podľa hlásenia Obecného notárstva pre mesto Rožňava bola maďarská menšina zastúpená maďarským Osvetovým zborom. Na oslavách neboli zastúpené strany, ktorých lojalita k ČSR sa javila pochybnou, menovite Krajinská kresťansko-socialistická strana, Maďarská národná strana a Komunistická strana Československa. Nevyskytli sa žiadne udalosti rušivého rázu.²⁵ Počas osláv sa podarilo v Rožňave udržať poriadok. Ani v 30. rokoch 20. storočia neboli hlásené žiadne národnostné potýčky pri príležitosti osláv štátneho sviatku vzniku republiky.

Druhým oslavovaným sviatkom v medzivojnovnej ČSR boli verejné oslavy narodenín prezidenta T. G. Masaryka. Oslavy prezidentových narodenín 7. marca neboli štátnym sviatkom, ale pamätným dňom. Podobne ako ostatné sviatky, aj narodeniny žijúceho prezidenta sa považovali za sviatok spájajúci širšie vrstvy obyvateľstva. Z jeho osobnosti sa stal idol, ku ktorému sa pristupovalo s takmer posvätnou úctou. Na oslavách sa obyvateľia, hlavne v menších mestách a obciach na území Slovenska, oboznámili s predchádzajúcim životom, pôsobením a názormi prezidenta T. G. Masaryka. Ľudia boli informovaní o jeho aktivitách v čase prvej svetovej vojny a verejnosť si spájala osobnosť prezidenta s mierom a pociťovala k nemu vďačnosť a úctu.

Angažovanosť na oslavách narodenín prezidenta prejavovali politické strany, štátny aparát, obce, cirkvi, spolky aj záujmové organizácie. Agilne sa zapájali žiaci jednotlivých škôl spoločne so svojimi učiteľmi. Učili sa rôzne skladby, básne a divadelné sekvencie.

Program osláv sa tvoril postupne v priebehu rokov a spočiatku mal viac spontánny charakter.²⁶ Jeho súčasťou boli bohoslužby, slávnostné príhovory, sprievody, spevy, recitácie a rôzne divadelné predstavenia. Uvedenú organizáciu mali aj oslavy v Rožňave, ale aj v menších obciach okresu.²⁷ Len zriedka počas osláv dochádzalo k sporom. Menšie národnostné konflikty počas slávenia sviatku narodenín prezidenta sa vyskytli v Dobšinej v roku 1931. Profesor tamojšej štátnej obchodnej školy Ján Kepka v čase bohoslužieb v evanjelickom kostole provokatívne opustil kostol, pričom vzbudil pozornosť ostatných prítomných. Dôvodom jeho konania bola skutočnosť, že kňaz Augustín Posch kázal v nemčine a učiteľ mu nerozumel. Jeho správanie podľa policajného hlásenia bolo verejne odsúdené.²⁸ Čo sa týka národnostného zloženia obyvateľov Dobšinej, Nemci, zväčša evanjelického vierovyznania, mali v baníckej obci významný podiel. Český profesor J. Kepka mal problém to rešpektovať. V danom prípade išlo o česko-nemecký jazykový spor na slovenskom území.

Pri príležitosti narodenín dostával prezident blahoprajné telegramy zo zahraničia, od vedúcich politických predstaviteľov okolitých štátov, ale aj z domova, od rôznych asociácií, umeleckých a kultúrnych spolkov, združení novinárov, obchodných komôr aj od poslaneckej

24 ŠA Košice, pob. Rožňava, f. Oú. RV, šk. 26, Oslavy štátneho sviatku dňa 28. X. 1934.

25 ŠA Košice, pob. Rožňava, f. Oú. RV, šk. 42, Oslavy štátneho sviatku dňa 28. X. v roku 1937.

26 HAJACHOVÁ, Zuzana. Oslavy Tomáša Garrigua Masaryka na Slovensku. In: KUŠNIRÁKOVÁ, Ingrid (Ed.). „Vydeme v noci vo falkovom sprievode a rozsvietime svet“: Integračný a mobilizačný význam slávností v živote spoločnosti. Bratislava: Historický ústav SAV, 2012, s. 171-175.

27 V roku 1931 pri príležitosti 81. narodenín T. G. Masaryka vojsko nad Betliarom vypúšťalo rakety počas slávností. ŠA Košice, pob. Rožňava, f. Oú. RV, šk. 17, Oslavy narodenín p. prezidenta.

28 ŠA Košice, pob. Rožňava, f. Oú. RV, šk. 17, Kepka Jan profesor štát. obchodnej školy v Dobšinej, nemiestne chovanie pri oslavách p. prezidenta.

snemovne. V roku 1930 prezident oslavoval 80. narodeniny. Rok bol označený ako rok Masaryka a oslavy získali organizovanejšiu podobu. Maďari združení v Maďarskom divadelnom spolku v Rožňave pri príležitosti 80. narodenín prezidenta T. G. Masaryka žiadali o možnosť využiť priestory divadla na usporiadanie slávnostného predstavenia. Policajný komisariát to znemožnil, lebo javisko malo byť v dňoch 3. apríla – 8. apríla 1930 obsadené. Po intervencii Ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave sa jednotlivé strany dohodli o užívaní priestorov a Maďarský divadelný spolok mohol predstavenie naskúšať aj odohrať.²⁹ Objavila sa aj nová forma blahoželaní k narodeninám prezidenta. Išlo o blahoprajné hárky, takzvané gratulačné archy. Bola to istá forma zapojenia obyvateľov do osláv, kedy sa na papierové zväzky uložené v slávnostne zdobených krabiciach mohli ľudia podpísať a zagratulovať prezidentovi. Prezidentská kancelária následne gratulantom odpovedala.³⁰ Ďakovné odpovede boli odosielané aj za blahoprajné prejavy a hárky k štátnemu sviatku 28. októbra. Okresní náčelníci boli upovedomení o vďaka vlády za prejavované blahoželanie k oslavám výročia štátneho a národného oslobodenia, ktoré mali byť následne vhodným spôsobom tlmočené podriadeným úradom. Pri príležitosti osláv 28. októbra v roku 1935 vyslovil krajský prezident Jozef Országh vďaka okresným náčelníkom, medzi ktorými vyzdvihol aj rožňavský okres za vkusnú úpravu predložných gratulačných hárkov.³¹

Pri príležitosti osláv narodenín prezidenta T. G. Masaryka v meste Rožňava nedošlo ku sporom či už politickým alebo národnostným. Oslavy prezidentových narodenín boli významným integračným činiteľom, ktorý pôsobil aj v takom národnostne zmiešanom meste ako bola Rožňava.

Ďalším významným sviatkom, ktorý bol v Rožňave v medzivojnovom období oslavovaný bol sviatok 1. mája. Prvomájové oslavy si privlastňovali skôr politické a profesijné skupiny ako národné komunity. V ČSR sa slávil ako štátny sviatok od roku 1919.³² Vo svete bol sviatok ustanovený na zakladajúcom kongrese II. Internacionály v Paríži v roku 1889 ako spomienka na štrajk robotníkov v Chicagu v roku 1886. V Rakúsko-Uhorsku sa po prvýkrát oslavoval v roku 1890.

Prvomájové oslavy v medzivojnovom období sa niesli v znamení boja proti nezamestnanosti a za zlepšenie životných a pracovných podmienok obyvateľstva. Politicky najviac sledované boli prvomájové zhromaždenia komunistov, ktorí na oslavách prezentovali aj najradikálnejšie myšlienky. V roku 1924 sa na oslavách v meste Rožňava hlásalo „Preč s vládou buržoázie – za vládu robotníkov a sedliakov“. V prejavoch na prvomájových zhromaždeniach komunisti propagovali heslá prezentujúce diktatúru proletariátu. Oslavy boli spojené s demonštračnými sprievodmi.³³ Obyvatelia mesta patrili k najchudobnejším v republike. Po prvej svetovej vojne zápasili občania Rožňavy s hospodárskymi následkami. V meste a okolí bol významný robotnícky element v dôsledku banického charakteru celého regiónu. Rožňava mala v roku 1921 6 319 obyvateľov, z toho bolo činných v rôznych povolaniach 3 864 obyvateľov. Počet obyvateľov mesta pracujúcich v baníctve, hutníctve a pri spracovávaní kovov bol podľa údajov

29 ŠA Košice, pob. Rožňava, f. Oú. RV, šk. 15, č. 280/1930 prez., Rožňava, maďarský divadelný súbor. Oslava 80. narodenín pána prezidenta republiky.

30 HAJACHOVÁ, Z. *Oslavy...*, s. 177-182.

31 Ostatné okresy boli Skalica, Čadca, Nové Zámky, Malacky a Zlaté Moravce. ŠA Košice, pob. Rožňava, f. Oú. RV, šk. 42, Blahoprajné prejavy a hárky k štátnemu sviatku 28. októbra z okresov na Slovensku, poďakovanie vlády.

32 MIHÁLIKOVÁ, S. *Sviatky na Slovensku...*, s. 345.

33 ŠA Košice, pob. Rožňava, f. Oú. RV, šk. 3, Oslavy 1. mája 1924.

zo sčítania obyvateľstva v roku 1921 817.³⁴ Robotníctvo podporovalo hlavne Komunistickú stranu Československa (KSČ), ktorá získavala v okrese aj v meste počas volieb v medzivojnovnej ČSR v priemere 30 % hlasov. Mimoriadnym vážnym problémom bola nezamestnanosť baníckych robotníkov, ktorá pôsobila na eskaláciu napätia a prejavila sa účasťou na rôznych štrajkoch. V roku 1922 vstúpili do štrajku rožňavskí baníci kvôli znižovaniu miezd riaditeľstvom Rimamuránskej spoločnosti. Situácia sa zhoršila na začiatku 30. rokov 20. storočia s nástupom hospodárskej krízy.³⁵ Závod Rimamuránskej spoločnosti prepustil v meste v roku 1930 33 robotníkov.³⁶ V novembri 1934 žiadalo mestské predstavenstvo listom KÚ o subvenciu na podporu nezamestnaných.³⁷ Úrady v Rožňave organizovali podporu nezamestnaným v podobe zriadenia ľudovej kuchyne a pravidelných prídeloch chleba. Nezamestnaným bolo povolené zberať drevo v mestských lesoch a organizovali sa núdzové práce v celom okrese.³⁸ Nespokojnosť s pracovnými podmienkami a nezamestnanosťou prejavili baníski pracovníci aj na prvomájových oslavách.

Pri každoročných oslavách 1. mája mal OÚ na starosti sledovať schôdze a sprievody sociálnych demokratov a komunistov, aby zabránil eventúalnym nepokojom a rušeniu verejného pokoja.³⁹ Na sviatok 1. mája sa pripravovala aj komunistická mládež. V roku 1929 podľa správy Prezídia KÚ boli oslavy manifestáciou pracujúceho proletariátu, ktorým mala mládež pomôcť rozšíriť širokú agitáciu v závodoch a v dedinách, aby sa jej zúčastnilo čo najviac ľudí. Následne na oslavách v Rožňave vystúpili aj zástupcovia mládeže. Policajné úrady museli prípravám osláv venovať náležitú pozornosť. Správy o priebehu manifestácií boli spravodajskou službou telefonicky referované prostredníctvom policajných riaditeľstiev KÚ. Informácie sa týkali počtu zúčastnených, prejavov rečníkov a prípadného narušenia poriadku.⁴⁰

Na prvomájových oslavách KSČ participovali aj odborové organizácie. Závodné výbory mali k vlastnej príprave a prevedeniu demonštrácie organizovať „májové výbory“, skladajúce sa z robotníkov, delegátov komunistických organizácií a delegátov akčných výborov nezamestnaných. Ich snahou bolo priviesť aj nekomunistické robotníctvo k účasti na červej májovej demonštrácii. Na oslavách v roku 1931 boli pre akčné výbory nezamestnaných v Rožňave vydané identické heslá ako pre komunistickú stranu: „Proti daňovému vydieraniu a exekúcii. Za oslobodenie potláčaných národov. Proti fašizmu a sociálfašizmu. Proti imperialistickému vojnovému nebezpečenstvu a na obranu sovietskeho zväzu. Proti vláde hladu, teroru a vojny – za diktatúru proletariátu.“ Podľa inštrukcií Ústredného akčného výboru nezamestnaných komunistickej strany v Prahe z apríla 1931 sa mali nezamestnaní aktivizovať a v mestách pred okresnými úradmi hromadne demonštrovať za zahájenie núdzových prác a prijatie nezamestnaných robotníkov do práce.⁴¹

V roku 1934 sa na oslave 1. mája na námestí v Rožňave stretlo približne 800 ľudí. Zhromaždeniu predsedal Štefan Urban a podpredsedom bol Ľudovít Rakay. Rečníkmi boli František Dénes a Ján Šubovič. Sťažnosti smerovali na situáciu v Rimamuránskom antimónovom

34 Československá statistika – svazek 9. Řada VI. (Sčítání lidu, sešit 1.) Sčítání lidu v republice Československé ze dne 15. února 1921. Praha : Státní úřad statistický, 1924, s. 97.

35 TAJTÁK, Ladislav. *Dejiny Rožňavy II*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1978, s. 3-35, 77.

36 ŠA Košice, pob. Rožňava, f. Oú. RV, šk. 90. Výkaz nezamestnaných podľa obcí.

37 Išlo o podporu vo výške 200 000 Kč pre nezamestnaných, živnostníkov a rodiny, ktoré boli na takúto podporu odkázané. ŠA Košice, pob. Rožňava, f. Nú. RV, šk. 1. Prídél šatstva pre deti nezamestnaných.

38 TAJTÁK, L. *Dejiny Rožňavy...*, s. 86.

39 ŠA Košice, pob. Rožňava, f. Oú. RV, šk. 14. Súhrnné správy o priebehu osláv 1. mája na Slovensku.

40 ŠA Košice, pob. Rožňava, f. Oú. RV, šk. 17. Oslavy 1. mája 1931.

41 ŠA Košice, pob. Rožňava, f. Oú. RV, šk. 17, KSČ. Prípravy k oslave 1. mája 1931.

závoďte v Čučme. Rečníci kritizovali činnosť maďarských politických strán, ktoré podľa nich zavádzajú obyvateľstvo nacionalistickými heslami. Oslava v nasledujúcom roku vyznela pre KSČ menej úspešne, lebo Československá sociálnodemokratická strana robotnícka usporiadala samostatné zhromaždenie, a tak sa komunistickej oslavy 1. mája zúčastnilo len okolo 400 osôb. Rečníci Štefan Mezô, Štefan Fábry, Štefan Urban, Štefan Tóth a František Sklenka hovorili o politickej situácii a hospodárskych pomeroch v meste Rožňava. Tiež upozorňovali na to, že nadchádzajúce voľby mali byť možnosťou na skoncovanie s vládou kapitalistov.⁴² S rastom medzinárodného napätia v druhej polovici 30. rokov 20. storočia sa obmenila rétorika prvomájových osláv. Do popredia sa dostali otázky fašistického nebezpečia.⁴³ Asi 800 zúčastnených hostí na prvomájovej manifestácii komunistov v roku 1937 si vypočulo rečníkov Štefana Kušíka a Štefana Rétiho, ktorí vyslovili požiadavku jednotného frontu pracujúcich. Sociálnodemokratická strana na vlastnom zhromaždení za prítomnosti taktiež približne 800 ľudí upozorňovala najmä na medzinárodnú situáciu, hrozbu fašizmu a požadovali spravodlivé doriešenie menšinovej otázky. Maďarské strany na prvomájovom zhromaždení žiadali jednotu Maďarov na obranu ich záujmov.⁴⁴

Okrem sviatkov oslavovaných v ČSR sa, hlavne v južných oblastiach, kladol veľký dôraz zo strany československej štátnej moci na kontrolu sviatkov oslavovaných v Maďarsku. Dôležitý bol 15. marec – výročie revolúcie 1848/1849. Hlavne od 30. rokov 20. storočia mali úrady povinnosť bdieť nad eventuálnymi prejavmi, ktoré by v súvislosti s daným sviatkom propagovali myšlienky iredenty namierené proti celistvosti Československa a boli povinné kontrolovať akcie ohrozujúce verejný poriadok. Všetky verejné prejavy mali byť zakázané, hlavne ak išlo o schôdze a sprievody maďarských politických subjektov.⁴⁵

Druhým významným maďarským sviatkom bol sviatok patróna Uhorska, svätého Štefana. Tento cirkevný sviatok podľa správ KÚ využívali maďarsky zmýšľajúci kňazi na hungaristickú propagandu, reminiscencie na uhorský režim a udržanie veľkomaďarskej myšlienky medzi veriacimi. Za čias Uhorska bol sviatok svätého Štefana tradične slávený 20. augusta. Podľa cirkevných predpisov však mal byť v ČSR slávený 2. septembra, čo maďarskí kňazi ešte v 30. rokoch 20. storočia nerešpektovali a 20. augusta sa konali v katolíckych kostoloch slávnostné bohoslužby. Keďže išlo o porušenie cirkevných predpisov, štátnobezpečnostné úrady mali podávať žaloby u cirkevných vrchností. Svätenie sviatku svätého Štefana v deň 20. augusta sa považovalo za prejav nelojality štátu. Verejné prejavy, ktoré by boli usporadúvané na 20. augusta, boli zakázané. V roku 1931 sa v Rožňave nekonali oslavy svätého Štefana a ani miestne obyvateľstvo maďarskej národnosti podobne ako v predchádzajúcich rokoch neprejavilo o oslavy sviatku záujem a pracovalo. Niektorí Maďari, hlavne z pohraničia, navštevovali Budapešť, kde slávilí daný sviatok.⁴⁶

Popri pravidelných oslavách sa pripomínali aj príležitostné výročia. V roku 1926 sa slávil 250. výročie narodenia Františka II. Rákociho. Práve v južných okresoch s početnou maďarskou menšinou, kde mali výraznú podporu maďarské politické strany – Krajinská kresťansko-socia-

42 TAJTÁK, L. *Dejiny Rožňavy...*, s. 124-125.

43 V roku 1935 boli na transparentoch v Rožňave heslá: Proti kapitalizmu, fašizmu a vojne – socialistické súručenstvo! Ruky preč od KSČ! Všetky práva robotníkom, žiadne práva fašistom! Rozpusťte národné zjednotenie! Rozpusťte Henleinovcov! ŠA Košice, pob. Rožňava, f. Oú. RV, šk. 26, Heslá k 1. máju.

44 TAJTÁK, L. *Dejiny Rožňavy...*, s. 129.

45 ŠA Košice, pob. Rožňava, f. Oú. RV, šk. 17, Výročie maďarskej revolúcie – 15. marca 1931.

46 V správe OÚ v Rožňave z roku 1931 bolo oznámené, že za účelom osláv sviatku svätého Štefana odcestovali z Plešivca do Maďarska Michal Ronyecz, Alžbeta Gergelyová, Július Morvaj, Lipot Löwy a Anna Becskeová, ktorá sa zúčastnila osláv svätého Štefana v Maďarsku druhý rok po sebe. ŠA Košice, pob. Rožňava, f. Oú. RV, šk. 17, Oslavy sviatku sv. Štefana, kráľ uhorského – dodatočná správa.

listická strana a Maďarská národná strana – mali byť oslavy sledované úradmi. Agitačná činnosť politických strán počas oslavy výročia narodenia Františka II. Rákociho bola kontrolovaná, aby sa zamedzilo prípadnému rozširovaniu iredentistických ideí.⁴⁷

Sviatky, ktorých oslavy boli organizované centrálné, akými bol sviatok vzniku ČSR a oslavy narodenín prezidenta T. G. Masaryka, využívali tematiku historických osobností a udalostí, ku ktorým sa hlásila väčšina obyvateľstva republiky. Rituálny obsah sviatkov, pri ktorých boli používané rôzne symboly a mýty mali potvrdiť legitímnosť a posilniť autoritu aktérov mýtov.

Cieľom bolo vyvolať entuziazmus a pozitívne emócie, nadchnúť ľudí pre politiku a zároveň vyvolať zdanie, že rozumejú jej cieľom. Politické postoje sa formulovali symbolicky a mali vzbudiť dojem hrdinstva národnej komunity. Na oslavách sviatkov sa vytvoril priestor pre presun aktivít zo súkromnej sféry do oblasti verejnej a zároveň sa politika dostala do súkromného života. Pri oslavách štátnych sviatkov sa využívali mýty národných tradícií, hrdinstva významných osobností aj založenia.⁴⁸ Aj keď sa pri štátnych oslavách v celoštátnom meradle dostávali do tenzie rôzne politické smery, na lokálnej úrovni, na príklade mesta Rožňava, to bolo málo viditeľné. V tomto chudobnom regióne znamenali oslavy pre širokú verejnosť na jednej strane vtiahnutie do politického a spoločenského diania a na strane druhej aspoň malý únik od každodennej tvrdej reality a povinností, čo sa týkalo hlavne sviatku 28. októbra alebo oslavy narodenín prezidenta T. G. Masaryka. Naopak prvomájové oslavy považovali rôzne zamestnanecké štruktúry za priestor na vyjadrenie svojej nespokojnosti s pracovnými podmienkami. Rovnako ľavicové politické strany využívali slávenie 1. mája na získanie politického vplyvu medzi pracujúcimi.

V medzivojnovom období sa verejných osláv v Rožňave zúčastňovala široká verejnosť, boli neodmysliteľnou súčasťou kolobehu roka a mali integračný charakter. V porovnaní s mestami s centrálnejšou polohou pri organizovaní a slávení sviatkov československou štátnou mocou bola v meste zreteľná väčšia úradná kontrola maďarských politických strán a rôznych inštitúcií. Napriek tomu Maďari združení vo viacerých rožňavských spolkoch prispievali do programov osláv československých štátnych sviatkov a pamätných dní. Zvýšená kontrola sa týkala účasti maďarských obyvateľov mesta na slávnostiach sviatkov slávených v Maďarsku.

ZOZNAM ARCHÍVNYCH FONDŮV

Štátny archív Košice, pobočka Rožňava, fond Okresný úrad Rožňava 1923 – 1938.

Štátny archív Košice, pobočka Rožňava, fond Notársky úrad v Rožňave 1923 – 1938.

ZOZNAM PUBLIKOVANÝCH PRAMEŇOV

Zákon ze dne 14. října 1919, jímž se prohlašuje 28. říjen za svátek státní [online]. Zbierka: 555/1919 Sb. [cit. 28.1.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=1456&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>>.

Zákon ze dne 3. dubna 1925 o svátcích a památných dnech republiky Československé [online]. Zbierka: 65/1925 Sb. [cit. 16.12.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=3865&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>>.

ZOZNAM DOBOVEJ ŠTATISTIKY

Československá statistika – svazek 9. Řada VI. (Sčítání lidu, sešit 1.) Sčítání lidu v republice Československé ze dne 15. února 1921. Praha : Státní úřad statistický, 1924.

47 ŠA Košice, pob. Rožňava, f. Oú. RV, šk. 7, Oslava 250. výročia narodenín Františka II. Rákociho 28. marca 1926.

48 MIHÁLIKOVÁ, S. *Sviatky na Slovensku...*, s. 353.

- Československá statistika – svazek 98. Řada VI. (Sčítání lidu, sešit 7.) Sčítání lidu v republice Československé ze dne 1. prosince 1930. Praha : Státní úřad statistický, 1934.
- Soznam miest na Slovensku dľa popisu z roku 1919. Bratislava : Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska, 1920.
- Statistický lexikon obcí v krajine slovenskej. Praha : Orbis, 1936.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

- DEILE, Lars. Feste – eine Definition? In: MAURER, Michael (Ed.). *Das Fest. Beiträge zu einer Theorie und Systematik*. Köln – Weimar - Wien : Böhlau Verlag, 2004, s. 1-17.
- DOUBEK, Vratislav. 28. říjen v československé státoporné tradici a jeho role ve veřejném mínění. In: DOUBEK, Vratislav (Ed.). *Křehké vítěství. 28. říjen v paměti Hradu. Proměny československé státnosti 1918 – 1948*. Praha : Mladá fronta, 2008, s. 49-63.
- HAJACHOVÁ, Zuzana. Oslavy Tomáše Garrigua Masaryka na Slovensku. In: KUŠNIRÁKOVÁ, Ingrid (Ed.). „Vyjdeme v noci vo faklovom sprievode a rozsvietime svet“ : *Integračný a mobilizačný význam slávností v živote spoločnosti*. Bratislava : Historický ústav SAV, 2012, s. 171-185.
- HÁJKOVÁ, Dagmar. 28. říjen a jeho podoby. In: KOSTRBOVÁ, Lucie – MALÍNSKÁ, Jana (Eds.). *1918 : Model komplexního transformačního procesu?* Praha : Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2010, s. 218-235.
- HÁJKOVÁ, Dagmar. „Dokud člověk jí klobásky, tak neumře.“ Oslavy narozenin T. G. Masaryka. In: HÁJKOVÁ, Dagmar – VELEK, Luboš a kol. *Historik nad šachovnicí dejin : K pětasedmdesátinám Jana Galandauera*. Praha : Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2011, s. 218-235.
- KŠIŇAN, Michal (Ed.). *Komunisti a povstania. Communist and Uprisings* [online]. Kraków : Towarzystwo Słowaków w Polsce, 2012, 281 s. [cit. 17.12.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.forumhistoriae.sk/documents/10180/115199/ksinan.pdf>>.
- MANNOVÁ, Elena. Slávenie transcendentna alebo oslavovanie moci? Sviatkovanie, slávnosti a oslavy očami historikov. In: KUŠNIRÁKOVÁ, Ingrid (Ed.). „Vyjdeme v noci vo faklovom sprievode a rozsvietime svet“ : *Integračný a mobilizačný význam slávností v živote spoločnosti*. Bratislava : Historický ústav SAV, 2012, s. 9-17.
- MIHÁLIKOVÁ, Silvia. Sviatky na Slovensku ako súčasť politických rituálov. In: *Historický časopis*, 2005, roč. 53, č. 2, s. 339-354.
- MICHELA, Miroslav. Percepcia svätého Štefana na Slovensku v medzivojnovom období. In: HLAVAČKA, Milan – MARÉS, Antoine – POKORNÁ, Magdaléna a kol. *Paměť míst, událostí a osobností : Historie jako identita a manipulace*. Praha : Historický ústav, 2011, s. 220-243.
- MICHELA, Miroslav. Pripomínanie a kanonizovanie minulosti. Úvaha na margo niektorých diskusií o dejinách Slovenska. In: *Forum Historiae* [online], 2008, roč. 2, č. 1, 13 s. [cit. 17.12.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.forumhistoriae.sk/documents/10180/39392/Michela.pdf>>.
- OLEJNÍK, Milan. Podiel významných historických udalostí na formovaní štátnej ideológie na Slovensku v období predmnichovskej ČSR. In: *Forum Historiae* [online], 2008, roč. 2, č. 1, 22 s. [cit. 16.12.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.forumhistoriae.sk/documents/10180/39392/Olejnik.pdf>>.
- OSYKOVÁ, Linda. Jubilejné oslavy 28. a 30. októbra 1928 na Slovensku. In: MICHÁLEK, Slavomír. *Slovensko v labyrinte moderných európskych dejín : pocta historikovi Milanovi Zemkovi*. Bratislava : Prodama, 2014, s. 183-198.
- OSYKOVÁ, Linda. Výtvarná podoba 10. výročia vzniku prvej ČSR na Slovensku. In: *Ročenka Slovenskej národnej galérie v Bratislave* [online]. Bratislava : Galéria, 2012 – 2013, s. 110-116. [cit. 2.9.2015]. Dostupné na internete: <http://www.sng.sk/upload/files/1855/Ro%C4%8Denka__SNG_2012-2013_b.pdf>.
- TAJTÁK, Ladislav. *Dejiny Rožňavy II*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1978, 507 s.
- ZEMKO, Milan. Osudy dátumov, osudy národov. In: *Slovenské pohľady*, 1990, roč. 106, č. 10, s. 2-7.